

Arvokasta makkaraa

Eikö *kallis*-sanaa enää tunneta, kun kaikki kaupan oleva on »arvokasta»: purukumi siinä kuin krakovanmakkara, vaihteellinen polkupyörä siinä kuin Volvo 760? Sitä on kysynyt eräs pakinoideni lukija.

Koetan vastata kysymykseen.

Arvokas ja *kallis* -sanoilla on vanhaan ollut pieni mutta havaittava merkitysero. Arvokasta on yksinkertaisesti se, millä on suuri arvo; samaa merkitsevät *suuri-*

arvoinen ja *kallisarvoinen*. Tuo arvo voi olla rahalla mitattavissa («arvokas moottorivene»), mutta aina ei rahakaan käy arvon mitaksi («yksilön vapaus on arvokas»). Tähän liittyy se, että *arvokas* merkitsee myös juhmallista, vakavaa: «arvokas ilme», «käyttäytyi arvokkaasti». Hintaan ei *arvokas* suoranaisesti viittaa.

Kallis puolestaan kytkeytyy juuri hinnoitteluun: se tarkoittaa ensisijaisesti semmoista, millä on iso hinta. *Hinnakas* ja *hintava* ovat sen tyyliä synonyymejä; *krakovaa* niin kuin Volvoakin voi sanoa kalliiksi, hinnakkaaksi, hintavaksi. Joskus *kalliin* käyttö voi osua *arvokkaan*kin lähistölle («yksilön vapaus on kallis asia»). *Kalliin* ja *arvokkaan* merkitykset ovat siten lähellä toisiaan, mutta niiden keskeinen ero on silti selvä: voimme tavata taidenäyttelyssä vanhan taulun, joka on hyvin kallis mutta ei taiteentuntijan silmissä kovinkaan arvokas.

Tosiaan pitää paikkansa lukijan huomautus, että *arvokas* on nykyään siirtymässä *kalliin* tiluksille. Tällainen käyttö on lähtöisin slanginomaisesta puhekielestä, mutta voi sitä jo tavata kirjoitetusta asiatekstistäkin. Se on omiaan hämärtämään noiden tavallisten adjektiiviemme työnjakoa, eikä sitä ole aihetta suosia. Voi antaa peukalosäännön: käyttäkää *kallista* siitä, mikä on hinnoiteltu, *arvokasta* vain siitä, millä ylimalkaan on suuri arvo.

Paitsi *arvokasta* voivat myös eräät *arvosanasta* johtuneet verbit tuottaa hankaluuksia. Mitä on *arvostaminen*? Se on yhtä kuin arvossa pitämistä, kunnioittamista: «arvostan hänen saavutuksiaan», «ulko-omaillakin arvostettu taiteilija». Siksi häiritsee seuraavanlainen virkakielinen, ainakin verotussäädöksiin pesiytynyt käytö: «Tonttien ja rakennuspaikkojen arvostuksessa on siirrytty uuteen arvostusjärjestelmään», «Viimeksi mainittujen tonttien arvostukset kohoavat keskimäärin 85 prosentilla». Ei ole kyseessä verottajan kunnioitus tontteja kohtaan vaan yksinkertaisesti se, että niiden verotusarvo määritetään.

Arvon määrittämisestä voisi tällaisissa tapauksissa mieluiten puhuakin. Toinen keino olisi käyttää verbiä *arvioida*, joka Nykysuomen sanakirjan mukaan merkitsee 'tehdä arvio, laskea summittaisesti'. Kutakuinkin summittaistahan tuo veroviranomaisen «arvostus» on, niin tarkalta kuin se saadaan muodollisin laskuperustein näyttämäänkin.

Arvostella-verbin luulisi puolestaan merkitsevän jonkinlaista kevyttä, jatkuvaa tai toistuvaa arvostamista; sama keyden, jatkuvuuden, toistuvuuden piirrehän luonnehtii vaikkapa verbejä *hiihdellä* (vrt. *hiittää*) ja *kalastella* (vrt. *kalastaa*). Sitä se ei kuitenkaan merkitse: arvosteleminen on jonkin arvon punnitsemista sen hyvien ja huonojen puolien perusteella, kritikoimista.

Usein *arvostella*-verbiä käytetään varsinkin kielteisessä mielessä: «on hanakka arvostelemaan», «jäsenet arvostelivat johdokunnan toimintaa». Kuulepa joskus väitettävän, että *arvostelua* voidaan käyttää pelkästään kielteisestä kannanotosta. Niin ei sentään ole: jos arvostellaan työn tuloksia, otetaan huomioon sekä hyvät että huonot puolet, ja samoinhan tehdään — ainakin pitäisi tehdä — myös asiallisessa kirjallisuus- ja taidearvostelussa.

Mitä kummaa on sitten se *arvottaminen*, jota tunnettu televisiotoimittaja hoki pari vuotta sitten presidentinlinnan vieraita puhuttaessaan: «kuinka arvotatte tämän kutsun?» Pelkkää erikoisuuden tavoittelua; olisivathan tarjolla olleet normaalit ilmaukset *pitää arvossa* ja *arvostaa*. Kielessä on kyllä harvinainen verbi *arvottaa*, mutta sitä käytetään varsin suppeasti, enimmäkseen estetiikan terminä ja silloinkin lähinnä vain partisiipissa *arvottava*: «kirjoittajan arvottava suhtautuminen». Arvottava suhtautuminen on neutraalin suhtautumisen vastakohta: siihen sisältyy joko positiivinen tai negatiivinen arvoväritys, arvovaraus, arvoarvostelma, käyttäkseni nyt selityksen apuna muutamaa oppineiden suomen viisasta sanaa.

TERHO ITKONEN